

Deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg

Ruwweg kan worden gesteld dat naar verwachting zo'n 1,5 % van de totale Covid-besmette populatie langer dan drie maanden klachten houdt. Met een totaal aantal besmettingen van inmiddels minstens 1.500.000 personen (mei 2021), is dat een zeer aanzienlijke groep van circa 22.500 personen¹. Op dit moment is er nog te weinig bekend over de klinische impact van post-COVID-aandoeningen en adequate behandelingen². Het ZonMw deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg kan inzicht geven in de **aard en omvang van de aanhoudende klachten**, het **herstelproces**, **effectieve behandelingen** van patiënten met langdurige klachten en het **effectief organiseren van deze zorg voor een patiënt**. Dit is niet alleen belangrijk om patiënten weer snel op de been en aan het werk te krijgen, maar ook van belang voor de beoordelingen door arbo-, en verzekeringsartsen (UWV)³ en discussies rondom het verzekerd pakket.

Inhoud en urgentie ZonMw deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg

De urgentie voor dit deelprogramma herstel- en nazorg COVID-19 is tweeledig. Enerzijds zien we nationaal en internationaal een grote groep mensen die na COVID-19 langdurig een breed scala aan klachten houdt. Vanuit zorgprofessionals, patiënten(vertegenwoordigers) en beleid is een grote roep om meer onderzoek te doen naar de aard en omvang van aanhoudende klachten na COVID-19 en naar effectieve herstel- en nazorg. Sinds april 2021 is de roep om meer kennis over herstel- en nazorg nog groter geworden.⁴ Anderzijds is meer inzicht nodig in hoe herstel- en nazorg het beste georganiseerd en geïmplementeerd kan worden en wat dit vraagt in aanpassing van de organisatie van zorg. Om de berg inhaalzorg in het kader van een herstelplan aan te kunnen, is het belangrijk dat zorgprofessionals effectieve herstel- en nazorg kunnen leveren. Voor dit deelprogramma is de belangrijkste voorwaarde dat het onderzoek direct bruikbare kennis oplevert die bijdraagt aan goede herstel- en nazorg gedurende het verloop van de pandemie in Nederland.

Aanleiding

Op 28 januari 2021 heeft DGV aan ZonMw de opdracht gegeven om binnen het COVID-19 vervolgprogramma een deelprogramma voor nazorg/herstelzorg te ontwikkelen.

In de stand van zakenbrief COVID-19 van 2 februari 2021 heeft de minister dit aan de Tweede Kamer bevestigd door aan te geven dat ZonMw is gevraagd om - in overleg met het RIVM - te bekijken of er al onderzoek plaatsvindt naar de door de FMS gesignaleerde kennishiaten⁵. Daarbij gaf de minister aan dat mocht er (aanvullend) onderzoek nodig zijn, ZonMw dan bekijkt of dit meegenomen kan worden in de nieuwe onderzoeksprogrammaring. De minister gaf aan het belangrijk te vinden om te blijven investeren in onderzoek, zodat de nieuwste wetenschappelijke inzichten zo snel mogelijk voor patiënten beschikbaar komen.

Bij COVID-19 hebben we kunnen vaststellen, dat het geen gewone griep is. Een aanzienlijke groep mensen blijft langdurig klachten houden en dat leidt tot druk op de eerstelijnszorg, de tweedelijnszorg en verslechterd de kwaliteit van leven en de mogelijkheden om te participeren in de samenleving. Om die druk op de gezondheidszorg tegen te gaan en de kwaliteit van leven te verbeteren, is meer onderzoek vereist. Dit ZonMw programma is erop gericht om te voorkomen dat mensen terugkeren in het ziekenhuis of "vaste klant" worden in de eerstelijnszorg.

- Gezien de steeds grotere aandacht voor langdurige Covid-klachten (nieuws, debat, persconferentie) als ook de vraag via het BTC-19 voor een overzichtspagina met daarop alle informatie over COVID-19 herstelzorg / long COVID zorg⁶ lijkt het ons goed om naar mogelijkheden te zoeken om het deelprogramma herstel- en nazorg (grotendeels) uit te voeren.

¹ [Nazorg voor patiënten na een Coronabesmetting \(c-support.nu\)](https://www.c-support.nl/)

² [WHO/Europe | Coronavirus disease \(COVID-19\) outbreak - New policy brief calls on decision-makers to support patients as 1 in 10 report symptoms of "long COVID"](https://www.who.int/europe/publications-detail/who-europe-coronavirus-disease-covid-19-outbreak-new-policy-brief-calls-on-decision-makers-to-support-patients-as-1-in-10-report-symptoms-of-long-covid)

³ ['Acht op tien bedrijfsartsen kunnen werknemer met long covid niet goed helpen' | NOS](https://www.nos.nl/nieuws/2021/04/15/acht-op-tien-bedrijfsartsen-kunnen-werknemer-met-long-covid-niet-goed-helpen)

⁴ [Lange wachttijden en vaak jonge patiënten bij nazorgpoli's corona | NOS](https://www.nos.nl/nieuws/2021/04/15/lange-wachttijden-en-vaak-jonge-patiënten-bij-nazorgpoli's-corona); [Long covid, hoe patiënten lang in de kreukels liggen: 'Fietzen lukt nog niet' | Het Parool](https://www.parool.nl/nieuws/long-covid-hoe-patiënten-lang-in-de-creukels-liggen-~fietzen-lukt-nog-niet~); [Longfonds: 'Neem langdurige klachten coronapatiënten serieus' - Rijnmond | Artsen en verpleegkundigen willen nationaal herstelplan - Skipr](https://www.rijmond.nl/artikelen/artsen-en-verpleegkundigen-willen-nationaal-herstelplan-skipr)

⁵ [Kennisagenda COVID-19.pdf \(demedischspecialist.nl\)](https://www.kennisagenda.nl/agenda/COVID-19.pdf)

⁶ Naar voorbeeld uit het Verenigd Koninkrijk: <https://www.yourcovidrecovery.nhs.uk/>

- Op 19 mei heeft de eerste ZonMw-commissievergadering voor COVID-19 Herstelzorg plaatsgevonden (dit is een call waarvoor al financiële dekking was). Alle aanwezige commissieleden hebben nogmaals het belang geuit voor dit programma en hebben ook de oproep aan ZonMw en VWS gedaan om genoeg middelen beschikbaar te stellen.
- De claim voor het deelprogramma herstel- en nazorg is op 17 mei jl. wederom ingediend bij MinFin. Daarnaast is er ook een kasschuif aangevraagd voor de € 5.1.2b vanuit Innovatieve Behandelingen.
- In Bijlage 1 is meer informatie te vinden over de 2 thema's binnen het deelprogramma en de openstaande calls.

ZonMw liquiditeitsprognose

	2021	2022	2023	2024
Verplichtingen	5.1.2b			
Liquiditeitsoverzicht (totale uitgaven)				

De begroting van ZonMw voor het deelprogramma herstel- en nazorg bedraagt 7,8 mln. Omdat er vanuit een eerder COVID-19 programma nog 5.1.2b gereserveerd is voor nazorg wordt dit in mindering gebracht en bedraagt de claim 5.1.2b

Totale claim deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg	€ 7.810.000	Directie CZ
Dit wordt gedekt door:		
Resterend budget urgent traject COVID-19 nazorg 2020	5.1.2b	Al gereserveerd door ZonMw (via PG)
Richtlijn multidisciplinaire herstelzorg		Reservering CZ (moet nog naar ZonMw)

Verschuiving budget Topzorg	5.1.2b	Ter besluit MT CZ, alleen beschikbaar in 2021. Richt zich dan op inzet op thema 1 (onderdeel c)
-----------------------------	--------	-------------------------------------------------------------------------------------------------

Daarnaast heeft het deelprogramma COVID-19 behandeling € 5.1.2b naar het deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg geschoven voor de oproep COVID-19 aanhoudende klachten en onderliggende pathofysiologie. De FMS vraagt over onderliggende pathofysiologie paste beter in deze oproep en hierdoor is er meer ruimte om groter cohortonderzoek te accommoderen.

Budget verschuiving van programma Innovatieve Behandelingen voor 'Vermoeidheid' (FMS)	5.1.2b	Staat bij ZonMw (via PDC) Verzoek bij FEZ om hier een kasschuif naar 2022 te doen. Met deze kasschuif zou dit budget beschikbaar zijn in 2022 en zou het budget van CZ (5.1.2b) ingezet kunnen worden in 2021.
Budget verschuiving van programma Innovatieve Behandeling voor 'Behandeling Long-Covid via vaccinatie'		Ter informatie, is <u>geen</u> onderdeel van het ZonMw deelprogramma herstel- en nazorg maar wordt apart uitgezet (via PG)

Tot nu toe missen we nog € 5.1.2b voor het volledige deelprogramma herstel- en nazorg. Met de inzet van de € 5.1.2b van de begroting van CZ ontbreekt er nog € 5.1.2b

- **Is het MT-CZ akkoord met de inzet van € 5.1.2b vanuit de begroting CZ (vrijgevallen vanuit het programma Topzorg)**
- **Daarnaast zouden wij de mogelijkheden willen verkennen om het programma te positioneren binnen PDC waar andere ZonMw programma's rondom COVID-19 gerelateerde vraagstukken zijn gepositioneerd. Als voordeel kan beter worden overzien hoe samenhang behouden kan worden. Als randvoorwaarden moet worden meegenomen dat er goede afstemming moet plaatsvinden met de zorgkoepels en betrokken beleidsdirecties. Hoe kijkt het MT hiernaar?**

Bijlage 1 Openstaande calls

The deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg kent 2 thema's:

Thema 1: Herstel- en nazorg voor patiënten met aanhoudende klachten na COVID-19

Thema 1 richt zich op het genereren van in de praktijk benodigde kennis over de prevalentie, aard en duur van aanhoudende klachten na COVID-19; Het is bekend dat mensen die in het ziekenhuis (en met name ook op de IC hebben gelegen) nog lange tijd klachten kunnen houden. Ook een deel van patiënten die niet opgenomen zijn geweest in het ziekenhuis, houdt langer dan 3 maanden klachten. Het gaat dan om een breed scala van aanhoudende klachten, zoals extreme vermoeidheid, long en hartklachten, maar ook mentale en psychische problemen. Deze klachten zijn van invloed op algemeen dagelijkse handelingen, sociaal en werk gerelateerd functioneren en kwaliteit van leven. De huidige onderzoeken rond COVID-19 genereren nog onvoldoende kennis naar de aard en het voorkomen van langdurige klachten na COVID-19. Ook bestaat een kennishiaat ten aanzien van de beste herstel- en nazorg van mensen met doorgemaakte COVID-19 die langdurig klachten houden, de effectiviteit van de behandelingen en de wetenschappelijke onderbouwing daarvan.

Binnen dit thema worden 3 oproepen uitgezet:

- a) Aanhoudende klachten na COVID-19 en onderliggende pathofysiologie (**open**)
- b) Multidisciplinaire richtlijn COVID-19 nazorg (FMS/NHG/LAN) (**open**)
- c) Onderzoek effectieve interventies herstel- en nazorg (**mogelijk inzet van een deel van het extra verkregen budget**)

Doel van onderdeel c: Nieuwe kennis genereren over effectieve herstel- en nazorg voor mensen met aanhoudende klachten na COVID-19. Waarbij invulling wordt gegeven aan de vraag: hoe monitor je de wetenschappelijke onderbouwing en de uitkomstmaten daarvan? Onderwerpen zijn ook persoonsgerichte zorg, eigen regie en volgordelijkheid van herstellzorg.

Thema 2: Organisatie van herstel en nazorg COVID-19

Thema 2 richt zich op het genereren van in de praktijk benodigde nieuwe kennis waardoor de organisatie van herstel- en nazorg beter geïmplementeerd en geoptimaliseerd kan worden.

Hierbij wordt aangesloten bij bestaande kennis en netwerken. Een inventarisatie van kennishiaten op het gebied van organisatie van herstel- en nazorg (FMS, ELZ, PT-vertegenwoordiging 8 december 2020) laat verschillende kennishiaten en implementatievraagstukken zien, o.a. op het gebied van regievoering, multidisciplinaire en regionale samenwerking, doorverwijzen en voorkomen van ziekenhuiszorg. Onderdelen onder dit thema zijn:

- Kennis genereren over de organisatie van zorg t.a.v. herstel- en nazorg voor mensen met langdurige klachten na COVID-19, ook voor specifieke doelgroepen.
- Het bevorderen van implementatie van effectieve herstel- en nazorg na COVID-19, Juiste Zorg Op de Juiste Plek (JZOJP).
- Stimuleren van goede regievoering, coördinatie, informatieoverdracht en verwijzing door de veldpartijen in de keten. Bijvoorbeeld in de vorm van regionale zorgnetwerken en hoe wordt er tussen de 1^e en 2^e lijn doorverwezen.
- Stimuleren en verder opschalen van digitale zorg en zorg op afstand in herstel en nazorg.
- Doorgeleiden van de opgedane kennis en ervaring naar beleid, onderwijs, onderzoek en praktijk.

Onderdelen binnen dit thema zijn:

- a) Landelijke verbinding, samenwerking en uitwisseling organisatie van COVID-19 herstel- en nazorg (**indien er budget is**)
- b) Zorgnetwerken en pilots organisatie COVID-19 herstel- en nazorg (**indien er budget is**)